

УДК 336.72

Гаприндашвілі Б. В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СУТНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ
ТА ЙОГО РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються теоретичні аспекти функціонування фінансово-кредитного механізму та його складових. На основі власного аналізу побудована структура фінансово-кредитного механізму. Визначено роль фінансово-кредитного забезпечення енергоефективності. Досліджено основні напрями фінансування та кредитування проектів з енергоефективності.

Ключові слова: енергозбереження, енергоефективність, інвестиції, кредитний механізм, фінансовий механізм, фінансово-кредитний механізм.

Постановка проблеми. При постійно зростаючих цінах на імпортовані паливно-енергетичні ресурси та вичерпності низьковитратних заходів з енергозаощадження, відсутність власних коштів спонукають до пошуку джерел фінансування та кредитування проектів, пов'язаних з енергоефективністю. Енергоефективність є беззаперечно пріоритетним напрямом енергетичної політики багатьох країн.

Раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів є важливим фактором економічного зростання України, ефективне використання енергії вирішує ряд економічних, соціальних, політичних та екологічних проблем розвитку країни. Забезпечення енергоефективності економіки України має стати одним з найважливіших завдань економічної політики держави для досягнення енергетичної незалежності, екологічної безпеки та конкурентоспроможності держави в ринкових умовах. Проте цього неможливо досягнути без раціонально організованої системи фінансово-кредитних відносин через які буде створено сприятливий клімат для реалізації політики енергоефективності відповідно до інтересів всіх економічних суб'єктів ринку.

Забезпечення енергоефективного розвитку національного господарства України, а також його інтеграція у світову економічну систему в якості конкурентного учасника напряму залежить від науково-практичного вирішення проблеми розроблення і впровадження заходів з енергозбереження з відповідним фінансуванням, що створить необхідні умови для позитивних структурних зрушень у всіх сферах, галузях та виробництва.

Головною проблемою забезпечення енергоефективності, як окремого суб'єкту, так і економіки в цілому, є проблема браку інвестиційних ресурсів, зумовлена низькою привабливістю енергетичних проектів для інвесторів та кредиторів, нерозвиненістю альтернативних і вторинних джерел енергії, можливостей застосування різних форм та методів фінансування на яких базується ринкова економіка. Україна має значний потенціал для забезпечення енергоефективності, який сьогодні не використовується в повну силу через ряд наступних причин: слабка інфраструктура паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), високі ціни та низька якість послуг підприємств ПЕК, відсутність належної конкуренції на ринку між суб'єктами господарювання, висока енергоємність продукції, нестача інвестицій, незадовільний технічний стан об'єктів енергетики, низький рівень використання альтернативних джерел енергії, недосконалість законодавчої бази.

Враховуюче зазначене пріоритетність розвитку енергоефективності полягає в тому, що вона

виступає як засіб зростання ВВП, забезпечення зайнятості, нормалізації енергетичного балансу, зміцненню енергетичної незалежності, диверсифікації економіки, мінімізації екологічних загроз, зростання прибутків та покращення рівня життя населення. Розвиток енергоефективності забезпечить активний поштовх для розвитку усіх галузей економіки, в яких активізується інвестиційна діяльність, зростання обсягів виробництва, створення нових робочих місць. Саме тому дослідження фінансово-кредитної складової забезпечення енергоефективності є актуальним у практичному й теоретичному плані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток інвестування енергоефективності постійно знаходяться в центрі уваги українських та зарубіжних вчених. Інвестиції являють собою вкладення капіталу на тривалий термін. Тому інвестування об'єднує два способи надання грошових ресурсів, як фінансування та кредитування. Фінансово-кредитними аспектам теорії та практики енергоефективності приділяється значна увага у працях українських вчених М. М. Артуса, В. М. Геєця, С. Ф. Ермілова, В. Е. Ліра, О. М. Суходолі. Серед зарубіжних можна назвати А. Бабо, Дж. К. Ван Хорна, М. Міллера, А. Пігу, А. Маршалла, Й. Шумпетера. Теоретичне підґрунтя для досліджень представлені в роботах класиків економічної теорії Д. Кейнса, Ф. Рикардо, А. Сміта. Досить ґрунтовними є дослідження В. М. Геєця та С. Ф. Ермілова, В. Л. Мазура щодо особливостей обґрунтування проблем та перспектив фінансування та кредитування енергоефективності на основі макроекономічного аналізу. Чимала кількість досліджень стосується переоснащення енергетичного господарства паливно-енергетичного комплексу (О. І. Амоша В. В. Джеджула, С. О. Корінний, Ю. П. Колбушкін, Д. К. Прейгер).

Завдяки названим вченим в Україні та за її межами забезпеченню енергоефективності економіки та її секторам в науковій літературі можна знайти відповіді на питання щодо основних напрямків розвитку у цій сфері, проблем, які виникають на різних рівнях управління та практики удосконалення напрямів регулювання та стимулювання енергозбереження. Проте серед чисельних наукових публікацій недостатньо досліджень які містять системну оцінку дослідження результатів застосування та реалізації програм з енергозбереження та їх інституційного забезпечення, які б мали практичне застосування. Недостатньо висвітлені методологія та принципи функціонування фінансово-кредитного механізму його елементи, структура фінансових джерел, адекватні умови розвитку у сфері енергетики в даний час тільки формуються. Тому вибір ефективних на-

прямів удосконалення фінансово-кредитного забезпечення енергоефективності має здійснюватися при урахуванні взаємодії структурних факторів та специфічних передумов використання в економічній політиці держави направленої на енергоефективність.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є формування ключових аспектів фінансової та кредитної форми відносин та їх функціонування у комплексі для виявлення структурної будови фінансово-кредитного механізму забезпечення енергоефективності економіки України, що, в свою чергу, дасть змогу підняти ефективність діяльності галузей економіки та їх конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому ринках.

Виклад основного матеріалу. Енергоефективність української економіки в цілому являється серйозним випробуванням можливостей вітчизняних підприємств пристосуватись до динамічних змін навколишнього середовища. Проблеми, що виникають з приводу фінансування, стійкості, кредитоспроможності вирішуються, якщо їм вдається впорядкувати процес формування необхідних для основної діяльності ресурсів за рахунок фінансових джерел, використовуючи будь-які шляхи підвищення їх доступності [1].

Основою продуктивних відносин із зовнішнім економічним середовищем є налагоджений фінансово-кредитний механізм, який надасть можливість об'єднання і взаємопроникнення методів фінансування та кредитування, але й синергетичний ефект.

Для визначення сутності фінансово-кредитного механізму забезпечення енергоефективності, дослідження діючих при цьому фінансових та кредитних важелів впливу на здійснення політики енергоефективності, форм і методів необхідно дослідити специфіку відображення цього процесу у комплексі двох складових – фінансовий та кредитний механізми, але як економічна категорія, кожен з них не має класичного вичерпного визначення, яке б чітко регламентувало об'єкт, суб'єкт, мету, предмет та метод впливу.

У сучасному світі навіть з визначенням здавалось таких фундаментальних та самостійних економічних категорій як «фінанси» та «кредит» досі немає єдиної думки. Представники різних наукових шкіл визначають ці поняття по-різному, а тому трактування фінансового та кредитного механізму досить не просте.

В економічній літературі фінансовий механізм використовується досить широко. Можна виділити три аспекти до розуміння сутності фінансового механізму. Перший полягає в тому, що фінансовий механізм розуміють як частину господарського механізму у вигляді організованої системи фінансових відносин, умов, методів, що застосовуються при формуванні фінансових ресурсів та використанні грошових фондів цільового призначення [2, с. 31].

Другий підхід зводить визначення фінансового механізму до організаційного відображення фінансових відносин, а третій полягає в тому, що фінансовий механізм розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток [3, с. 147].

Виходячи з зазначених підходів фінансовий механізм використовується для впливу на економіку та соціальну сферу для ведення єдиної фінансової політики як окремого підприємства так і держави в цілому. З одного боку це здійснюється за рахунок структури фінансового механізму і спрямованості його частин на вирішення конкретних задач,

з іншого – через величину фінансових ресурсів перерозподілених між суб'єктами економіки для задоволення економічних та соціальних потреб.

Фінансовий механізм, що приводить в рух фінансові ресурси, впливає на суспільне виробництво через фінансове забезпечення і фінансове регулювання. При цьому, чим вище рівень розвитку суспільства та його економіки, тим значніше роль фінансового регулювання. Фінансове забезпечення реалізується з допомогою самофінансування, спільного фінансування та безповоротного фінансування. Проблема практичного використання цих форм полягає у встановленні оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними [4, с. 82].

На наш погляд, найбільш доцільне наступне визначення фінансового механізму складений на основі аргументів С. В. Львовича, як сукупності методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток та системи фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив. Сучасна наукова думка позначена явною незавершеністю досліджень питання кредитних відносин, що є причиною невизначеності поняття кредитний механізм. Недостатньо вирішено питання про межі покриття фінансових труднощів підприємств за рахунок кредиту.

Низька ефективність функціонування кредитного механізму, що склався до кінця 90-х років минулого століття, головним чином пов'язана зі слабкою організацією кредитних відносин у рамках економіки країни, його невідповідністю реальному рівню розвитку продуктивних сил і недостатнім урахуванням дії об'єктивних економічних законів [5].

Враховуючи, що в сучасній економічній літературі та вітчизняному законодавстві кредит часто розглядають як складову фінансів, то і трактування економічного призначення кредитного механізму практично збігається з фінансовим, і полягає в перерозподілі ресурсів між різними ланками і сферами процесу відтворення з метою забезпечення його безперервного функціонування з тією лише відмінністю, що воно здійснюється на тимчасовій та зворотній основі. Спостерігається взаємопроникнення методів фінансування і кредитування, що особливо проявляється в промисловості: з урахуванням фінансування, промисловим формуванням надається пільговий кредит та інші фінансові послуги (страхування). На наш погляд, ефект від підвищення енергоефективності кожен господарюючий суб'єкт отримує від органічного управління фінансовими та кредитними ресурсами шляхом поєднання в єдиному фінансово-кредитному механізмі. Тільки в рамках такого об'єднання можна вирішити протиріччя та проблеми потреби додаткових коштів та їх відсутності, а також не порушити процес безперервного відтворення.

Кредитний механізм підтримує оптимальну структуру капіталу на всіх стадіях його руху маючи свою мету, предмет, об'єкт та суб'єкт, метод впливу, принципи побудови, виконує специфічні функції, об'єднує сукупність способів, стимулів і важелів, нормативно-правового та інформаційного забезпечення, що дозволяє «вбудувати» його в структуру, та розглядати в подальшому як єдиний фінансово-кредитний механізм [6, с. 54].

Фінансово-кредитний механізм є ключовою категорією у забезпеченні підвищення енергоефективності економіки враховуючи особливості вітчизняної фінансової та кредитної системи.

Українські вчений В. М. Опарін, Т. В. Майорова вважають, що фінансово-кредитний механізм включає дві підсистеми (фінансово-кредитне забезпечення і фінансово-кредитне регулювання), а також організаційні структури і важелі впливу. В. М. Опарін визначає фінансово-кредитний механізм – як процес стимулювання, регулювання та контролю фінансової діяльності на макро- та макрорівнях [4].

Т. В. Майорова пропонує наступне визначення: фінансово-кредитний механізм – це процес взаємодії інструментів та важелів фінансової політики держави, направлених на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів [7, с. 253].

Враховуючи приведені міркування можна стверджувати, що за економічною сутністю фінансово-кредитний механізм – це складний комплекс взаємопов'язаних між собою економічних органів, інститутів, форм і методів господарювання, способів та форм, за допомогою яких здійснюється узгоджений взаємозв'язок суспільних, групових і приватних інтересів, забезпечується функціонування і розвиток економіки.

Диспаритет цін на промислову продукцію, скорочення обсягів субсидіювання та кредитування, висока енергоємність, податковий пресинг, недостатність інвестицій, низька заробітна плата не дозволяють економічним суб'єктам стабільно функціонувати та не дають можливості елементарної компенсації витрат і простого відтворення засобів виробництва. За період незалежності досягнута межа розриву між енергоємністю ВВП України та країнами Європи, що викликає необхідність формування нового фінансово-кредитного механізму. Така ситуація обумовлена неефективним управлінням фінансами, нерациональною структурою основного капіталу (наявність застарілих машин і обладнання); занижена вартість основних фондів, неефективна амортизаційна політика; витрачання ресурсів і невміння правильно визначити дійсну потребу в них; застарілі методи обчислення собівартості і прибутку, що не дозволяють визначити неприбуткові сегменти діяльності, що приводить до неефективності того або іншого виду діяльності; неефективна організація виробництва і системи оплати праці; відсутність чітко проробленої облікової політики та низький методичний і кваліфікаційний рівень фінансової роботи на підприємстві [8].

Виходячи з вищевказаного метою фінансово-кредитного механізму забезпечення енергоефективності є безперервне відтворення фінансово-кредитних ресурсів. Фінансово-кредитний механізм у цьому аспекті, розглядається як вбудований в процес відтворення сукупного суспільного продукту регулятор, який визначає напрями їх руху та пропорції розподілу та споживання. Він створює фінансову основу безперервності відтворення основних факторів виробництва. Роль держави у даному процесі має зводитись до активного регулювання, так як для підвищення енергоефективності наша країна використовує фінансову і технічну допомогу ЄС та різних міжнародних організацій і фондів, кредити зарубіжних банків, а також інвестиції. На наш погляд, іноземні інвестиції слід переважно залучати тоді, коли інвестор їх супроводжує наданням новітньої техніки та передових технологій. У протилежному випадку, щоб позбавитись залежності нашої економіки від іноземного капіталу, доцільно замість інвестицій залучати іноземні кредити.

Ми вважаємо за недоцільне здійснювати будівництво електростанцій за рахунок бюджетних

асигнувань, адже в ринковій економіці держава не має займатися бізнесом. За загальноприйнятим визначенням, до структури фінансового механізму входять п'ять взаємозв'язаних елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [7].

Згідно з визначенням фінансово-кредитного механізму відома структура фінансового механізму доповнюється наступними елементами: фінансовими інструментами (прямими та похідними), методами фінансування та методами кредитування, як самостійний елемент виділяється ресурсне забезпечення. Структура фінансово-кредитного механізму відображена на рис. 1.

Структура приведеного фінансово-кредитного механізму являє собою взаємопов'язаний процес структурних складових фінансово-кредитного механізму, таких як фінансово-кредитне планування, політика та фінансово-кредитне забезпечення. Також відображено фінансово-кредитні методи, як засоби впливу фінансово кредитних відносин на економічний розвиток держави, фінансово-кредитні інструменти, фінансово кредитні важелі, джерела фінансування, а також фінансово-кредитні стимули.

Виходячи з рисунку можна виділити наступні особливості фінансово-кредитного механізму енергоефективності: безперервність діяльності з реалізації політики енергоефективності в процесі суспільного відтворення, наявність в сукупності фінансово-кредитних відносин таких елементів як нормативно-правова, інституційна, організаційна та інформаційна база, методів, форм, стимулів, важелів, використовуючи методи, форми, стимули та важелі впливає на організацію процесу формування, використання та використання фінансових ресурсів як на макро- так і на макрорівні.

На нашу думку, центральне місце в фінансово-кредитному механізмі відведено фінансово-кредитному забезпеченню, як сукупності фінансово-кредитних важелів, інструментів та форм. Успішне функціонування схеми взаємодії елементів фінансово-кредитного механізму підвищення енергоефективності залежатиме від правильного вибору спектру фінансово-кредитних методів, ефективного застосування форм, способів і джерел фінансування та кредитування. Фінансові та кредитні методи є засобами впливу фінансово-кредитних відносин на соціально-економічний розвиток держави та на галузі та сфери її економіки. До них відносять фінансове планування, ціноутворення, прогнозування, фінансування, страхування, фінансово-кредитне стимулювання, кредитування та фінансовий контроль.

Фінансово-кредитні інструменти досить опосередковано включалися в структуру фінансово-кредитного механізму, коли б мали бути повноправним елементом фінансово кредитного механізму як засоби, які використовуються для виконання завдань, передбачених фінансово-кредитною політикою договірною та не договірною характеру. Фінансово-кредитні інструменти перебувають у тісному зв'язку між собою і кожен з них виконує певну функцію. Важелі, в свою чергу, діють у межах відповідних інструментів. За їх допомогою здійснюється стимулювання чи обмеження.

Структура чинного в забезпеченні підвищення енергоефективності фінансово-кредитного механізму далека від досконалості: його елементи не узгоджені між собою, функціонують безсистемно, не забезпечуючи головної мети – безперервності і безперебійності процесу відтворення.

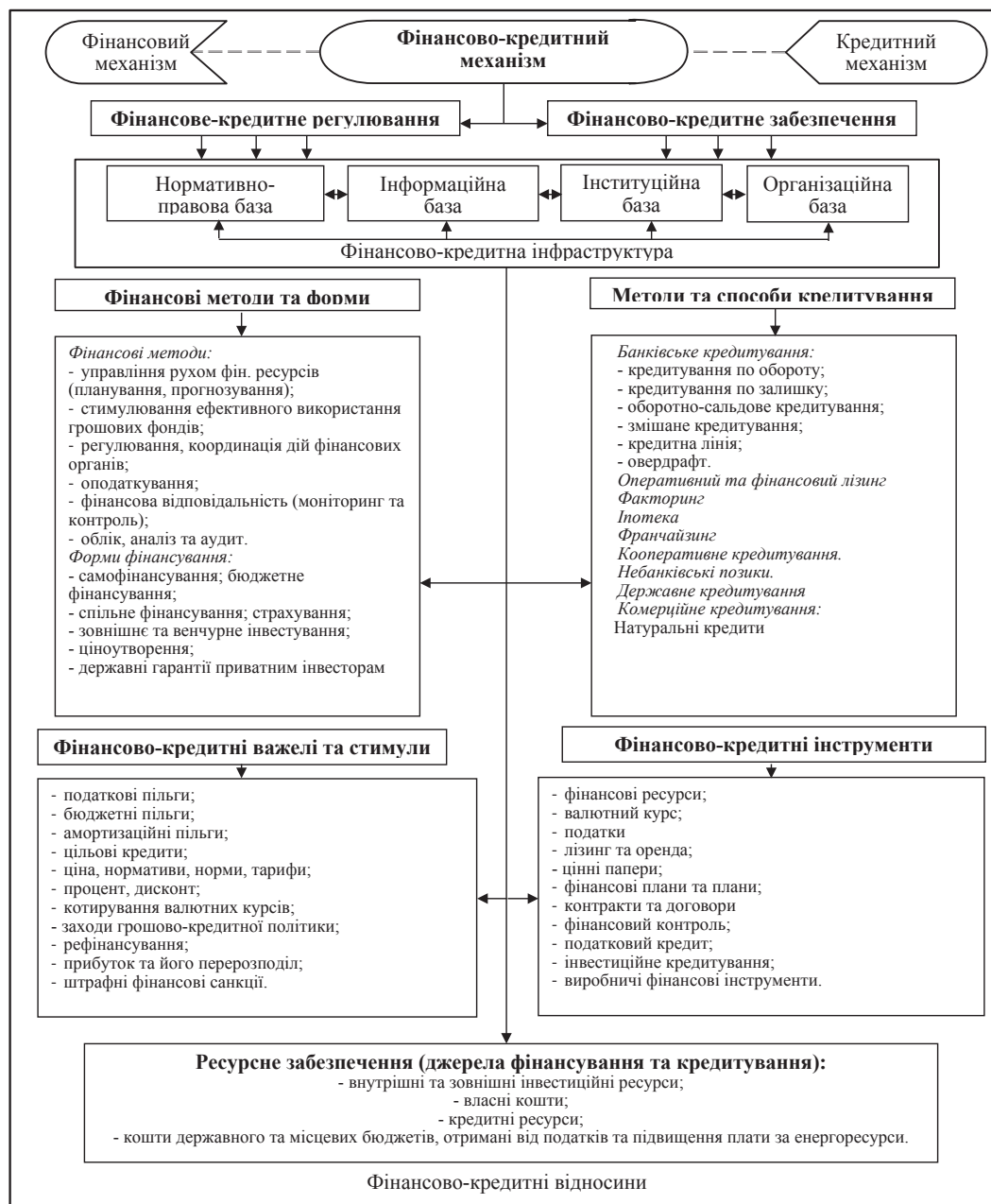

Рис. 1. Структура фінансово-кредитного механізму

Висновки і пропозиції. Проблема фінансово-го забезпечення підвищення енергоефективності економіки є особливо актуальною для України, оскільки дозволить подолати низку економічних та соціальних передумов стабільного розвитку, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та зміцненню позицій країни на міжнародній арені. Отже з одної сторони питання енергоефективності економіки є способом досягнення економічного зростання та впливає на ефективне функціонування усіх галузей, а з іншої забезпечення

енергоефективності економіки не можливо без створення та функціонування ефективного та дієвого фінансово-кредитного механізму. Перспективи для подальших досліджень повинні бути пов'язані з розробкою на використання напрямів фінансового забезпечення програм з енергозбереження, оцінкою енергоефективних проектів та напрямів їх фінансування, визначенням оптимальних пропорцій поєднань альтернативних джерел енергії поруч з традиційними та пошуком шляхів зменшення залежності від імпортованих.

Список літератури:

1. Без енергоефективності не матимемо модернізації // Урядовий кур'єр. – 2012. – 11 травня. – № 82. – С. 2.
2. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 54–59.
3. Гроші фінанси кредит / Г. Г. Кірейцев, М. М. Александрова, С. О. Маслова [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// trackls.narod.ru/books/
4. Опарін В. М. Фінанси / Опарін В. М.: навч. посібник. – Київ: КНЕУ, 2008. – 240 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:buklib.net/component/
5. Кредити сприятимуть ощадливості // Урядовий кур'єр. – 2014. – 5 лютого. – № 26. – С. 3.

6. Попова Л. В. Финансы предприятий / Попова Л. В.: Учеб. Пособие. – Волгоград: Изд. ВИЭСП, 2002. – 82 с.
7. Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблемати перспективи: матер. міжнар. науково-практичної конференції: Київ: КНЕУ, 2013. – 486 с.
8. Возможности залучения финансовых ресурсов для проектов в сфере энергосбережения та экологических джерел енергії / Н. Костюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cstei.lviv.ua/upload/pub/Energo/1259276269_27.pdf

Гаприндашвили Б. В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СУЩНОСТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНИЗМА И ЕГО РОЛЬ В ПОВЫШЕНИИ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье рассматриваются теоретические аспекты функционирования финансово-кредитного механизма и его составляющих. На основе собственного анализа построена структура финансово-кредитного механизма. Определена роль финансово-кредитного обеспечения энергоэффективности. Исследованы основные направления финансирования и кредитования проектов по энергоэффективности.

Ключевые слова: энергосбережение, энергоэффективность, инвестиции, кредитный механизм, финансовый механизм, финансово-кредитный механизм.

Hapriindashvili B. V.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

THE ESSENCE OF THE FUNCTIONING OF THE FINANCIAL-CREDIT AND ITS ROLE IN IMPROVING ENERGY EFFICIENCY IN UKRAINE

Summary

In the article considers the theoretical aspects of the functioning of the financial-credit mechanism and its components. Based on the analysis, the structure of financial-credit mechanism is composed. The importance of financial-credit support for energy efficiency is identified. The main areas of funding and financing for energy efficiency projects are investigated.

Key words: energy saving, energy efficiency, investments, credit facility, financial mechanism, financial-credit mechanism.

УДК 336.71

Гарбар Ж. В.

Київський національний торговельно-економічний університет

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

З'ясовано сутність та визначено види діяльності комерційних банків на вітчизняному фінансовому ринку. Проаналізовано діяльність банківських установ на грошово-кредитному ринку та фондовому ринку. Виявлено можливі напрями подальшого формування фінансового ринку України за участю комерційних банків.

Ключові слова: банківська система, комерційний банк, фінансовий ринок, кредити, депозити, цінні папери.

Постановка проблеми. Фінансовий ринок виступає важливим каналом фінансування національної економіки, є фундаментом фінансової системи країни. Процес організації, функціонування та розвитку фінансового ринку в Україні тісно пов'язаний із діяльністю банків, які є головними його інституційними учасниками і займають вагомe місце в усіх сегментах фінансового ринку. Через слабкий розвиток небанківського фінансового сектору, покликаного забезпечувати економіку країни довгостроковими фінансовими ресурсами, банківські установи стають єдиним у фінансовій інфраструктурі України універсальним інститутом посередництва, здатними виконувати все різноманіття операцій на фінансовому ринку. Серед сучасних фінансових посередників банки займають домінуючі позиції та відіграють активну роль в організації руху фінансових потоків на фінансовому ринку.

Роль банківських установ на фінансовому ринку визначається їх можливостями залучати тимчасово вільні кошти та спроможністю ефективно використовувати акумульовані фінансові ресурси для задоволення фінансових потреб реального сектору економіки. Зазначене зумовлює необхідність удосконалення банківської діяльності та приведення її у відповідність до вимог світового фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі розвитку економічної думки у фінансовій площині здійснюється багато наукових досліджень, метою яких є розгляд проблем, пов'язаних із формуванням та розвитком банківського сегменту фінансового ринку. Теоретичні та практичні аспекти визначення ролі та функцій банківської системи в умовах становлення та розвитку фінансового ринку знайшли своє відобра-